

חוי דעת

לימודי דעת
LIMUDEI DAAT
ללמוד • לדעת • להתקדם

ההלכה השבועית מבית לימודי דעת | מרכז ללימודי הלכה

בגליון השבוע

עלון מס'

84

הלכות שבת: שימוש בכלי המיועד לזיתים • ברירה ע"י כף מחוררת • הכנת האוכל בבוקר לסעודה שלישית.

דעת ודין: דיני מעשר כספים.

אין ללמוד הלכה למעשה מתוך גליון זה. בכל שאלה יש להועץ במורה הוראה.

הלכות שבת

מרק המעורב בבשר, ירקות או אטריות ורוצה להפרידם זה מזה האם מותר להשתמש במסננת או בכף מחוררת לצורך זה?

למדנו לעיל שבכדי להתיר ברירה בשבת צריך להתקיים ג' תנאים, אוכל ביד ומיד, ועד עתה כתבנו אודות התנאי הראשון, דהיינו הוצאת אוכל מתוך פסולת, ועתה ניגש לביאור התנאי השני דהיינו "ביד".

כבר ביארנו לעיל שברירה בכלי אסורה מן התורה אפילו מוציא אוכל מתוך פסולת ואפילו עושה כן לצורך מידי, אמנם, בגמרא (שבת דף ע"ד ע"א) וכן בשו"ע (סי' ש"ט סעיף א') מבואר שיש לחלק בזה בין ב' סוגי כלים: יש כלים המיוחדים לברירה כנפה וכברה, שאיסור הברירה בהם הוא מן התורה. ויש כלים שאינם מיוחדים לברירה כקנון ותמחוי [קנון - כלי שצר מלמטה ורחב מלמעלה (כעין משפך), ונותן הקטניות בצד הרחב, וכשמנענע את הכף הקטניות שהם עגולות מתגלגלות ויורדות למטה דרך המקום הצר, והפסולת שאינה עגולה נשארת למעלה. תמחוי - היא קערה גדולה (רש"י בגמרא שם, והביאו במ"ב סי' ש"ט ס"ק ב')], ואיסור הברירה בהם אינו מן התורה מפני שזה ברירה כלאחר יד, ואסורו חז"ל משום שזה דומה לברירה וגזרו בזה אטו נפה וכברה (רש"י שם, ועיין מ"ב שם ובס"ק כ"ו).

ומעתה עולה, שאסור מן התורה לברור את הבשר, הירקות או האטריות מן המרק ע"י מסננת או כף מחוררת, שהרי זה ברירה בכלי המיועד לכך (שש"כ פ"ג סעיף נ"ג נ"ד, חוט שני פכ"ה ס"ק ב' ב').

האם מותר להשתמש בשבת עם כלי המיועד לאכסון זיתים?

אין להשתמש בשבת בכלי המיועד לאכסון זיתים [- כלי שיש בתוכו מסננת, וכשרוצים להוציא זיתים מגביהים את המסננת, ובכך המים מסתננים מהזיתים] שהרי זה ברירה בכלי (ספר אורחות שבת פ"ג סעיף פ"ג, וספר איל משולש פ"ז סעיף ל"ה בשם הפוסקים).

דבר העורך

'סלסלה ותרוממך ובין נדיבים תושיבך'. לימוד ההלכה מרומם את האדם ומעלה אותו לפסגות רוחניות. דוגמא לדבר שמענו מפי הרב מרדכי נויגרשל שליט"א, בכנס השנתי של לימודי דעת, שנערך בימים אלו.

בין האנשים שעברו את השואה האיומה, לפני שנות דור, התהלכה תמיד הדילמה הבאה: האם עדיף לאכול את מנת הלחם היומית מיד, בעודה בכפו, או לחלקה למנות קטנות. ואולי עדיף לשמור את כולה לזמן מאוחר ככל האפשר.

כל אפשרות יש לה מעלות וחסרונות. אם יחלק למנות קטנות אף פעם לא יאכל לשובע, ירעב באופן תמידי. לעומת זאת אם יאכל הכל מיד ירעב אח"כ כל הזמן עד החלוקה הבאה, וכן יפסיד את האפשרות לחשוב על האוכל...

צדדים שונים, בהם צדדו המתווכחים בלהט. הצד השווה שבהם שכולם תולדות ההשפלה האיומה אותה קיוו הרשעים להשיג, השפלת צלם אנוש עד לדיוטא תחתונה.

ועתה, הבה נקשיב לקול ויכוח דומה, שהתנהל באחד המחנות ביום מימי חג הפסח. אחד אומר לחברו, אני שומר את מנות הלחם היומיות בכיסי, איני נוגע בהן, וכשאגיע למצב של פיקוח נפש אוכל מהן. וחברו טוען לו כנגדו, טעות בידך, הלא למצב של פיקוח נפש הגעת כבר כעת, ואילו בכל רגע שאתה מחזיק את הלחם בכיסך הנך עובר על 'בל יראה' ו'בל ימצא'.

ראו, אומר הרב נויגרשל, אותם שני צדדים בדיוק, וכמה שונים הם! הפן ההלכתי של הצדדים, ההתלבטות ההלכתית הנצחית, במקום ההתלבטות העכשווית, היצרית, ואיזו צורה אחרת יש לדברים!

איך נצחו הם, האחרונים, בכמה משפטים ספורים, את מכונת ההשפלה האיומה, נצחו וגם יכלו לה. סלסלה ותרוממך.

וכל מילה נוספת מיותרת.

העורך

הלכות שבת - המשך

מלחיה ששמו בה גרגרי אורז בשביל לספוג את הלחות מהמלח, האם מותר להשתמש בה בשבת?

הרבה פוסקים מתיירים זאת, מכיון שנקבי המלחיה לא נועדו להפרדת המלח מגרגרי האורז, אלא רק בשביל לעשות צורה נוחה לפיזור המלח, ולכן אין זה נחשב לכלי של ברירה. אולם יש פוסקים שאסרו זאת (עיין ספר איל משולש פ"ז סעיף מ"א שהביא את דעות הפוסקים בזה, וע"ע ש"ש"כ פ"ג סעיף ס' ובה"ג פ"ג הערה קכ"ה).

ויש לדעת, שכל הנידון בזה הוא רק ברוצה להשתמש במלחיה לצורך מידי, כיון שאע"פ שאין זה נחשב ברירה בכלי, עכ"פ מעשה ברירה של הוצאת אוכל מתוך פסולת יש כאן, וזה מותר רק לאלתר.

ברירה ע"י כף או מזלג האם נחשבת לברירה בכלי?

מותר לברור אוכל מתוך פסולת לצורך מידי ע"י כף או מזלג (מ"ב סי' שי"ט ס"ק ס"ז). והטעם, מפני שזהו דרך אכילה, שהרי אין הכף או המזלג מסייעים בברירת האוכל מן הפסולת שכמו כן יכול לברור בידו, ומשתמש בהם רק בשביל שלא ללכלך את ידיו, ולכן נחשב כ"ידא אריכתא" [- כהארכת ידו] ולא כשימוש בכלי (עיי"ש במ"ב ומנחת יצחק ח"א ס"י ע"ו).

אולם, כל זה באופן שאין הכף או המזלג מסייעים לעצם הברירה וכדלעיל, אבל באופן שהם מסייעים לברירה, כגון להפריד בצמצום שומן שצף על המרק, אסור (מ"ב שם ס"ק נ"ה ס"ב). והטעם, משום שבזה אין הכף נחשבת רק כהארכת ידו, שהרי אינו יכול לעשות זאת ביד או ע"י שפיכה ונזקק לכף שתסייע לו בזה, לכן זה נחשב לברירה בכלי (חוט שני פכ"ה ס"ק (ב) ב' עיי"ש).

וכמו כן, יש שכתבו שאסור להצמיד את הכף או המזלג לדופן הסיר בשביל להוריק ממנו את המרק בלא הירקות וכדו', שגם בזה הכף או המזלג מסייעים בברירה (חוט שני שם).

אשה המכינה את האוכל לסעודה הבוקר ולצורך זה היא בוררת אוכל מתוך פסולת, האם מותר לה לברור כבר גם בשביל סעודה שלישית?

למדנו לעיל שלהיתר ברירה צריך שלושה תנאים: אוכל ביד ומיד. וביארנו ב' התנאים מהו

"אוכל" ומהו "ביד", ועתה ניגש לברור התנאי השלישי והוא: "מיד".

בגליון הבא:

- האם מותר לברור חלה מהמקפיא זמן רב לפני הסעודה ע"מ שתפשיר לפני הסעודה?
- הקדמה למלאכת זורה
- האם מותר להשתמש בספריי ע"מ להפיץ ריח טוב בחדר?
- הקדמה למלאכת טוחן
- אשה הרוצה להכין סלט ירקות לסעודת השבת כיצד עליה לחתוך את הירקות?

לעילוי נשמת

הר"ר יצחק

בן ר' משה חיים ברנר זצ"ל
נלב"ע כ"א אב תשס"ו

תנצב"ה

הוקדש ע"י משפחות ברנר/ ריין הי"ו

לעילוי נשמת

מרת ליבע

בת ר' מנחם מנדל פייבלזון ע"ה

תנצב"ה

לעילוי נשמת

הרב יהודה

בן הרב שלום תנעמי זצ"ל

נלב"ע ב' סיון תשע"א

תנצב"ה

כתבו הפוסקים (רמ"א סי' שי"ט סעיף א') שמה שלמדנו שמותר לברור ביד אוכל מתוך פסולת כדי לאכול לאלתר [- מיד], אין הכוונה מיד ממש, אלא כל שבורר לצורך אותה סעודה שמיסב בה מיד, נחשב לאלתר. וכתב המ"ב (סימן שכ"א ס"ק מ"ה), שאסור לעשות קודם יציאת האנשים מבית הכנסת, והיינו שזה שיעור הזמן שבדרך כלל בני אדם רגילים כבר לעסוק בהכנת האוכל לסעודה הקרובה. אבל להכין זמן רב קודם לסעודה, אסור מן התורה.

וכמו"כ אף במכין סמוך לסעודה אלא שרוצה לעשות פעולה חשובה לאחר שגומר את ההכנה קודם לאכילה, כגון: אשה שרוצה לצאת מביתה לטיול קצר אחר הכנת האוכל, אין זה נחשב להכנה בסמוך לסעודה (ספר איל משולש פ"ח הערה כ"ד בשם הגרי"ש אלישיב שליט"א).

ומכאן לנידון השאלה, אסור לאשה זו לברור גם לצורך סעודה שלישית, שתוספת הברירה לצורך סעודה שלישית הרי אינה לצורך לאלתר, וע"כ אסורה מן התורה (מ"ב סי' שי"ט ס"ק ה'). אמנם, כל זה כשמתכוון לברור גם בשביל סעודה אחרת, אבל אם ברר לצורך סעודה זו, ונשאר גם בשביל סעודה אחרת, אין בכך כלום, כיון שכבר ברר בהיתר (מ"ב שם).

מה הדין אם הסעודה עתידה להימשך זמן רב?

מותר לו לברור בסמוך לסעודה אפילו אם הסעודה תימשך זמן רב, והוא בורר אוכל שיאכל רק בסוף הסעודה. והטעם, כיון שהדרך היא להכין קודם הסעודה גם את המאכלים שייאכלו בסופה, לכן נחשב שבורר לצורך מידי, ולא לצורך לאחר זמן (מ"ב שם ס"ק ד').

דעת ודין

מאת הדיין הרב יצחק צבי אושנסקי שליט"א

דיני מעשר כספים

בשאלת חיוב מעשר כספים דן הט"ז (יורה דעה סימן שלא ס"ק לב), שם הביא שתי דעות ביחס לכך: שיטת הב"ח היא שמעשר ממון שלנו אין בו חיוב, לא מהתורה ולא מדרבנן. ואולם, הט"ז עצמו סבר שם (עי' המובא בשו"ע בסימן רמט) שמעשר זה הוא חיוב גמור כפי שכתבו כל הפוסקים וכן הבית יוסף בשם הירושלמי.

הפתחי תשובה שם (ס"ק יב) הביא אחרונים שעסקו בשאלה זו, וכתב: "ותימה על הגאונים הנזכרים שנעלם מהם תשובת מהר"ם רוטנבורג (דפוס פראג סימן עד), מבואר שם כדעת הב"ח שאינו מהתורה ולא מדרבנן, ואינו אלא מנהגא בעלמא". והמשיך שם וכתב: "וכן העלה בספר משנת חכמים (הלכות יסודי התורה דף יז) שאין למעשר כספים עיקר, לא מהתורה ולא מדברי סופרים, אבל אם נהג, הוי כמו מנהג של מצוה שאין לבטל כלל, אם לא לצורך גדול".

גם בספר דרך אמונה (לגר"ח קנייבסקי שליט"א, הלכות מתנות עניים פרק ז ציון ההלכה ג) כתב (בשם הפתחי תשובה הנ"ל) שהאחרונים הכריעו שמעשר כספים אינו חיוב אלא מנהג ישראל, ואם נהג בזה אין לבטלו כלל, אם לא לצורך גדול. והוסיף שם בציון ההלכה וכתב שגם צריך התרה, אם לא התנה תחילה שתהיה תרומה זו בלי נדר.

הרמב"ם (הלכות מתנות עניים פרק ז הלכה ה) כתב: "בא העני ושאל די מחסורו, ואין יד הנותן משגת, נותן לו כפי השגת ידו, וכמה, עד חמישית נכסיו מצוה מן המובחר. ואחד מעשרה בנכסיו, בינוני. פחות מכאן, עין רעה. ולעולם לא ימנע עצמו

משלישית השקל בשנה. וכל הנותן פחות מזה, לא קיים מצוה. ואפי' עני המתפרנס מן הצדקה חייב ליתן צדקה לאחר".

בספר דרך אמונה (שם, פרק ז ס"ק כז) הביא את לשון הרמב"ם הנ"ל "ואחד מעשרה בנכסיו, בינוני", וציין שמכח דין זה נהגו ישראל לתת מעשר כספים, ומצאו לכך רבנן בספרי אסמכתא בפסוק "עשר תעשר את כל וגו'", לרבות רבית, פרקמטיא ושאר רווחים. וכן אמרו במדרש תנחומא פרשת ראה סימן יח "עשר תעשר", עשר בשביל שתתעשר, עשר כדי שלא תתחסר.

בספר דרך אמונה שם (ציון ההלכה עג) הביא שכתב בספר כתור ראש (לגר"ח מוואלוז'ין זצ"ל, סימן קג) בשם הגר"א שהשומר מעשר מובטח לו שלא יבוא לידי היק, והשומר חומש מובטח לו שיתעשר. וציין שם בהערה שהזהיר מרן החזון איש לתת מעשר כספים.

אופן החישוב

כיצד יש לחשב סך מעשר זה? בספר דרך אמונה שם (ס"ק כה) הביא בשם החפץ חיים (בספרו אהבת חסד פרק יח) שיש לנהוג באופן זה: יתנה בתחילת קבלתו את המצוה שהיא בלי נדר, כדי שלא יכשל ח"ו בעוון נדרים ע"י איזה סיבה שתמנע ממנו לפעמים לתת. גם יקפיד שיהיה לו פנקס מיוחד שיכתוב בו הריוח שיזמין לו השי"ת, וינכה את ההוצאות שהיו לו מחשבון הרווחים (ועי' ש בציון ההלכה ס"ק מו אלו הוצאות ניתן לנכות), ויעשה חשבון זה בכל חצי שנה או על כל פנים בכל שנה. ואם יארע לו ח"ו איזה הפסד בתוך

זמן זה, ינכה זאת מחשבון הרווחים, ומהיתרה יתן את אחוזי הצדקה שרוצה לתת (כגון מעשר). בכל משך זמן זה יכתוב בפנקסו את כל מה שנותן לצדקה (כל מה שנותן לעניים, ואפי' סך מועט), וינכה כל זאת לבסוף מהמעשר שנותן. אם בעת החשבון יתברר לו שהוא נתן צדקה פחות מעשירית הרווחים שהיו לו, יפריש את היתרה כעת, או שיששה את היתרה אצלו עד שיזדמנו לו העניים שבדעתו לתת להם את המעשר (ויוכל בינתיים להשתמש במעות אלו לעצמו). ואם יגלה בחשבון שנתן צדקה יותר מעשירית מרווחיו, יש אומרים שיוכל לנכות זאת מהמעשר של שנה הבאה, ויש מחמירים בכך, לכן טוב שיתנה בפירוש בעת שמקבל על עצמו את מצוות המעשר שיוכל לתת מעות צדקה על סמך שאם נתן יותר, יוכל לגבות ממעות המעשר. כל זה ביחס לאדם פרטי. לאחר מכן מפרט שם כיצד ינהג בעל עסק בחישוב מעשרותיו. עד כאן מה שהביא שם מהספר אהבת חסד.

והוסיף הגר"ח קנייבסקי שליט"א שם שטוב להפריש את המעשר מכל ממון שבא לידי מיד, ויתן חלק זה מיד לעניים.

לפרנס ילדיו ממעשר כספים

ביחס לקטנים עד גיל שש, כתב הט"ז (יורה דעה סימן רמט ס"ק א) כך: "תדע, דהא גם במה שאדם זן בניו הקטנים אמרינן בפרק נערה שנתפתתה דהוי בכלל עושי צדקה בכל עת, וכי סלקא דעתך שיוציא אדם מעשר שלו לזון בניו הקטנים?".

ביחס לילדים מגיל שש והלאה, השו"ע

חשוב לדעת

הרשם לתכנית נדה ותהנה משני חודשי לימוד חנינים!

תכנית נדה מבית לימודי דעת כוללת 125 שיעורים המקיפים את כל הסימנים לבחינות הרבנות בתוכנית מובאות שתי צורות הפסיקה, דעת האשכנזים ודעת הספרדים, ומצוינות בה עובדות בעלות חשיבות מבתי הדין אשר יש בהן כדי לשפוך אור על הסוגיות הנלמדות המבצע בתוקף עד כ"ט באלול התשע"א. הנחה בשווי 240 ש"ח!

הודעה לראשי כוללים

הקדימו את הזמנת החוברות לאברכי הכולל ועדכנו במשרד את רשימת הלומדים

יהודי יקר!

**הקדש את הגליון הבא
לעילוי נשמת יקיריך
לנחת מהילדים, סייעתא דשמיא
והצלחה בכל העניינים**

הביאו ברכה אל ביתכם

גליונות מי דעת נלמדים על שולחן
השבת ברבים מבתי ישראל

דעת ודין - המשך

להשאיל אלא רק לעיתים רחוקות, והרי זה כשאר כלים שבבית שדרך לפעמים להשאילם, אך אין זה כצדקה. דווקא בזמנם היתירו לקנות ספרים מכספי מעשר משום שהיו מעט ספרים, ומי שהיה לו ספר היו כולם שואלים ממנו, והיו כצדקה.

בספר דרך אמונה (שם ס"ק כז) הביא בשם ספר אהבת חסד (חלק ב פרק יט) שאת המעשר כספים יש לתת באופן מדוייק, לא פחות ולא יותר (אם לא רוצה לתת חומש) ע"פ הטעם שמביא שם, ואת היתרה (שרוצה לתת יותר) יתן בתורת צדקה בעלמא, ולא בתורת מעשר כספים (כן הביא גם הכנסת הגדולה, מודפס בדפי השולחן ערוך יורה דעה סימן רמט סעיף א).

כספים), כי כל דבר שגם בלאו הכי היה נותן לו, אי אפשר להחשיבו בחשבון המעשר, אע"פ שזה נחשב לצדקה (וכתב בציון ההלכה שם ס"ק סג שכן משמע בט"ז יו"ד סימן רמט ס"ק א וכן כתב בברכי יוסף שם ס"ק יח וערוך השולחן סימן רמט סעיף ז, והוסיף עוד שם ששמע שכן הורה גם מרן החזון איש זצ"ל), והוסיף שכל שכן דבר שהוא חייב כגון מתנות לאביונים ומחצית השקל ופדיון כפרות, וכל כה"ג, אף שאינו אלא מנהג לכו"ע אין יכול ליתן ממעות מעשר, רק אם רוצה להוסיף יותר מהחוב, יכול להוסיף ממעשר.

והוסיף שם כי גם שכר לימוד של בניו אסור לתת ממעות מעשר כספים, שהרי הוא חייב שנתינה זו ממילא (בשם אהבת חסד, חלק ב פרק יט סעיף ב).

(יורה דעה סימן רנא סעיף א) כתב: "הנותן לבניו ובנותיו הגדולים שאינו חייב במזונותיהם (היינו ילדים מעל שש, כמובא בש"ך שם ס"ק ד), כדי ללמד את הבנים תורה ולהנהיג הבנות בדרך ישרה וכו', הרי זה בכלל צדקה". ואולם, בספר דרך אמונה (הלכות מתנות עניים פרק י הלכה טז) כתב בביאור הלכה (ד"ה הגדולים), שנראה שהדין הנ"ל הוא אודות בנים מעל שלוש עשרה ובנות מגיל י"ב, ולא מגיל שש (לא כש"ך), אך מגיל שש עד י"ג אין לזונם מצדקה. לדבריו פה נראה שמגיל י"ג מותר לזונם מהצדקה (ויש לדון האם גם כאשר ישנו חיוב ב"ד וחוק המדינה המחייב אדם לזון אפי' בניו גדולים עדיין יכול לפרוע חובו זה מהצדקה).

לשאלת פרנסת בניו ובנותיו הגדולים מכספי מעשר התייחס בספר דרך אמונה גם במקום אחר (שם, פרק ז ס"ק כז) וכך כתב: ופרנסת בניו ובנותיו הגדולים יתרים מבני שש, יש אומרים שכיון שאין חייב לפרנסם יכול לחשבו בחשבון המעשר, וכל שכן בני י"ג ויותר (ע"פ הערה בציון ההלכה מקור שיטה זו הוא בש"ך יו"ד רמט ס"ק ג ופת"ש שם סוף ס"ק ב). ויש אומרים שאי אפשר להחשיבו (למעשר

לרפואה שלמה

מרת קרן נחמה
בת דליה בתושח"י

הוקדש ע"י הגב' פ. שטריגלר תחי'

קנית ספרים ונתינה מדויקת

בספר דרך אמונה שם בביאור ההלכה (ד"ה אחד) לא התיר כיום לקנות ספרים מכספי מעשר כספים כדי להשאילם לאחרים, משום שבזמנינו נתרבו מאוד הספרים, ואין דרך

מרכז למודי דעת

מהיום תוכל לשלב למודי הלכה בתוך סדר היום העמוס שלך. הצטרף עוד היום לשעורי ההלכה מבית למודי דעת הנשלחים לאלפי בתים בארץ ובעולם ומביאים את הלומד לרמה גבוהה בידיעת הלכה.

- תכנית לימודים ייחודית המסייעת ללומד להגיע לרמה גבוהה בידיעת ההלכה.
- התכנית משלבת שיעורי הלכה כתובים הנשלחים בדיוור ישיר לבתי הלומדים, שאלות סיכום וחזרה, מבחנים תקופתיים, קשר עם רבנים ותעודה.
- שיעורים בהלכות: איסור והיתר, שבת, עירובין, נדה, מקוואות, חופה וקידושין, אבלות.
- למודי דיינות.
- הכנה מושלמת לבחינות ברבנות.
- מוכר לשנת שבתון

